

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อถอดรูปแบบที่เป็นเลิศของการใช้ข้อมูลนำไปสู่การวางแผนชุมชน และนำข้อมูลไปพัฒนาคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากผลของโครงการความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม และสุขภาวะในพื้นที่ 17 จังหวัด ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 จำนวน 44 ชุด เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโครงการฯ ขั้นตอนที่ 2 การถอดความรู้สำหรับชุมชนที่เป็นเลิศที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชนโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเลิศ 17 จังหวัด จังหวัดละ 2 แห่ง รวมเป็น 34 คน ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักพัฒนาอิสระ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stakeholders) เพื่อทราบถึงหลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน จำนวน 10 คน ขั้นตอนที่ 4 การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักพัฒนาอิสระ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stakeholders) เพื่อกำหนดเป็นกรอบโครงสร้างเนื้อหาสำหรับการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนด้วยรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ จำนวน 10 คน ขั้นตอนที่ 5)ตรวจสอบ(ร่าง) คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนโดยกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 9 คน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 10 คน และขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากผลของโครงการความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม และสุขภาวะในพื้นที่ 17 จังหวัด ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 พบว่า 1) การนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนในชุมชนมาวิเคราะห์เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในการวางแผนพัฒนาชุมชน โดยแสดงความเชื่อมโยงบัญชีครัวเรือนกับการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล ครัวเรือน และชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 1.1) การบันทึกบัญชีครัวเรือน 1.2) ผลกระทบจากการบันทึกบัญชีครัวเรือน ได้แก่ การวิเคราะห์ตนเอง ครอบครัวและชุมชน การปรับเปลี่ยนตนเอง ครอบครัวและชุมชน การจัดทำแผนชีวิต และการจัดทำแผนชุมชน 1.3) การวิเคราะห์ตนเอง / ชุมชน 1.4) กำหนดแนวทางในการพัฒนาตนเอง / ชุมชน โดยมีการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย สวัสดิการชุมชน การเรียนรู้ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมชุมชน และ 1.5) กระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบบูรณาการ โดยมีกลไกการทำงานทุกภาคส่วน การพัฒนาอย่างเป็นระบบครบวงจร (ห่วงโซ่อุปทาน) และการเชื่อมโยงแผนชุมชนกับแผนพัฒนาระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ทั้งนี้ โดยมีเป้าหมายมุ่งสู่การพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็งและเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ 2) กลไกการทำงานจากทุกภาคส่วน ประกอบด้วย 2.1) กลไกการทำงานระดับ 2.2) กลไกการทำงานระดับอำเภอ 2.3) กลไกการทำงานระดับ 2.4) กลไกการทำงานระดับหมู่บ้าน โดยกลไกดังกล่าวจะต้องสามารถบูรณาการแผนชุมชนกับแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ และสามารถวางแผนได้อย่างสัมพันธ์กับห่วงโซ่คุณค่าในชุมชนด้านการเกษตร อุตสาหกรรมและการบริการโดยมุ่งให้เกิดกระบวนการแปรรูปสินค้าชุมชน การออม และการใช้จ่ายที่เน้นการพึ่งตนเองได้

2. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่เกี่ยวข้องมีความเห็นว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน พบว่า รูปแบบที่ใช้ในการจัดบันทึกใช้แบบสมุดบันทึกรายรับ-รายจ่ายของ สกว. ส่วนใหญ่มีการบันทึกทุกวันและมีการสรุปเป็นรายสัปดาห์ สิ่งที่ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือน ได้แก่ การมีรายจ่ายสูง ทำให้รู้จักตนเองเนื่องจาก ใช้จ่ายของตนเอง ว่าจ่ายอะไรบ้างฟุ่มเฟือยอะไรบ้าง โดยมีการลดรายจ่ายจากการปลูกผักไว้กิน ทำน้ำยาล้างจาน ทำน้ำยาซักผ้า เครื่องแกง เลี้ยงสัตว์ไว้กิน มีการออม มีการลดต้นทุนการผลิตโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ และมูลสัตว์แทนปุ๋ยเคมี มีการวางแผนชีวิตโดยจัดทำแผนการปรับลด ปลดหนี้ และทำให้ครอบครัวอบอุ่นมากขึ้นมีเรื่องคุยกันมากขึ้น มีวิสาหกิจชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ มีการจัดการสวัสดิการชุมชนโดยทำเป็นการออมทรัพย์ มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อสร้างสร้างอาชีพ คนในหมู่บ้านมีความสามัคคีกันมากขึ้น โดยสามารถได้ดังนี้ 1) ความหมายของทรัพยากรชุมชนเป็นเรื่องเกี่ยวกับ คน ดิน น้ำ ป่า สภาพปัญหาของทรัพยากรชุมชนส่วนใหญ่คือ น้ำแล้ง แก้ปัญหาด้วยการทำฝายแม้ว ในการเชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผนการจัดการทรัพยากรชุมชน ได้แก่ รายจ่ายค่าปุ๋ยเคมี, รายจ่ายค่ายาฆ่าแมลง 2) สภาพสุขภาพส่วนใหญ่เป็นโรคเบาหวาน ความดัน โดยชุมชนส่งเสริมการเดินแอโรบิก ไร่ไม้พลอง ในการเชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผนสุขภาพ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการไปโรงพยาบาลและซื้อยาแก้ปวดกินเอง 3) สวัสดิการของคนในชุมชนส่วนใหญ่ใช้การประชุมพูดคุยกันในเวทีในหมู่บ้านเพื่อค้นหาความต้องการ โดยวิธีการจัดสวัสดิการจะต้องสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความโปร่งใสในระบบการจัดการสวัสดิการชุมชนในที่ชุมชน ในการเชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผนด้านสวัสดิการ ได้แก่จำนวนเงินออมได้จากกลุ่ม / ธนาคาร สำหรับกิจกรรม เช่นการออมวันละบาท กองทุนฌาปนกิจ ฯ 4) การเรียนรู้ทราบจากการพูดคุยในเวทีชุมชนชาวบ้านเวทีประชาคมเสนอเรื่องที่ต้องการเรียนรู้ขึ้นมา โดยการวิเคราะห์ SWOT เพื่อเรียงลำดับความสำคัญหลักพิจารณา และมีหน่วยงานมาจัดโครงการอบรมคนในชุมชนโดยมีวิทยากรจากภายนอก ซึ่งชาวบ้านต้องการสร้างรายได้ให้มากขึ้นโดยต้องการความรู้ในการทำอาชีพเสริม 5) การจัดการด้านวัฒนธรรมมีการอนุรักษ์ประเพณี มีการสืบสานประเพณีท้องถิ่น โดยท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณในการทำกิจกรรม ในการเชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผนด้านวัฒนธรรมศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ การซื้อปลาถิ่นถ้าซื้อน้อยแสดงว่าเขายังหากินเองได้ไม่ต้องซื้อ กินแบบเดิม ฯ สำหรับประเภทแผนชุมชนแบ่งออก 3 ประเภทได้แก่ ทำเอง ทำให้ และทำร่วม โดยการวิเคราะห์ขั้นตอนการแผนชุมชนจะมีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาเสนอในที่ประชาคมเพื่อเสนอปัญหาให้เข้าแผนองค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีการบูรณาการแผนชุมชนกับหน่วยงานอื่น ซึ่งมีการจัดลำดับความสำคัญว่าอะไรที่ประชาชนต้องการจากการร้องขอข้อมูลจากเจ้าหน้าที่, บัญชีครัวเรือน ปัญหาที่ประเมิน และใช้กลไกการทำงานทุกภาคส่วนเพื่อร่วมกำหนดแนวทางการแก้ปัญหาแบบครบวงจรของชุมชน ตั้งแต่การผลิต รูปแบบ การตลาด และการเพิ่มมูลค่า สำหรับแนวคิดชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนต้องรู้จักตนเอง แก้ไขปัญหาของตัวเองได้และปรับตัวกับทุกสถานการณ์ได้ โดยชาวบ้านต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน และแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือมีแหล่งเรียนรู้ และมีพื้นที่การเรียนรู้ โดยให้คนในชุมชนพูดเป็นถ่ายทอดเป็นและนำไปปฏิบัติต่อ จนชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจ

3. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านหลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน มีหลักการดังนี้ 1) หลักการสร้าง ความหมายให้กับข้อมูล ได้แก่ การจัดกลุ่มข้อมูล, การจัดการข้อมูลให้มีความสัมพันธ์กันเอง, การสร้างความสัมพันธ์กับข้อมูลอื่น และ การประมวลความสัมพันธ์ทั้งหมด 2) ประเภทข้อมูลที่ส่งผลต่อการวางแผนชุมชน สามารถแบ่งออกเป็น 2.1) ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ประกอบด้วย (1) ข้อมูลศักยภาพชุมชน (2) ข้อมูลด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง (3) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ และ (4) ข้อมูลด้านภูมิปัญญาความรู้ และ 2.2) ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน ได้แก่ รายรับ รายจ่าย เงินออมและหลักประกัน และหนี้สิน 3) หลักในการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน ได้แก่ 3.1) เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนที่ทำให้ชาวบ้านรู้จักสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง 3.2) สามารถนำยอดรายรับ – รายจ่ายรวมโดยนำมาใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวช่วยในการแสดงความสามารถในการ

พึ่งตนเองของชุมชน 3.3)ไม่ควรนำเงินกู้ยืมไปรวมกับรายรับ-รายจ่าย เพราะจะทำให้เกิดความสับสนได้ 3.4) การวิเคราะห์รายจ่ายควรดูประเภทของการจ่ายว่ามีลักษณะใด 3.5) การวิเคราะห์รายรับ การฝากเงิน ธนาคาร การซื้อพันธบัตร การฝากเงินออมในรูปแบบของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงการเล่นแชร์ ถือว่าเป็นการออม 3.6)ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนสามารถสะท้อนพฤติกรรมของครัวเรือนในรูปแบบต่าง ๆ ได้ 3.7) สามารถทำให้ชาวบ้านเกิดการคิดอย่างเป็นระบบและมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงประเด็นของข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนกับปัญหาในภาพรวม ภาพย่อย และมองเห็นกฎกติกาในการแก้ปัญหาอย่างครบวงจร ในรูปแบบของเครือข่ายโซ่อุปทาน (Supply Chain) และ 3.8)ต้องใช้ข้อมูลเชิงปริมาณที่เป็นตัวเลขจากบัญชีครัวเรือนที่สามารถสะท้อนในการวิเคราะห์ได้ แล้วจึงใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพในการสรุปอธิบายความหมายประกอบ แต่ไม่ควรใช้การระดมความคิดเห็นเพื่อสะท้อนข้อมูล แต่ควรใช้เพื่อการวางแผนในการแก้ปัญหาของชุมชนต่อไป และ4) ความเชื่อมโยงข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน ปัญหา และการวางแผนชุมชน โดยพิจารณาข้อมูลศักยภาพชุมชน รายรับ รายจ่าย และกระแสการเงินครัวเรือนเพื่อเป็นฐานในการวิเคราะห์ปัญหาในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน

4. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนเห็นว่า ส่วนประกอบของคู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1) องค์ประกอบ 1.1) คน ประกอบด้วย 1) แกนนำชุมชน ได้แก่ คุณลักษณะของแกนนำที่ดี, การสร้าง/หนุนเสริมแกนนำชุมชน, ทักษะที่จำเป็นของแกนนำ, บทบาทหน้าที่ของแกนนำ 2) วิทยากรกระบวนการ ประกอบด้วย คุณลักษณะ, ความรู้ ทักษะ ความสามารถ, บทบาทหน้าที่ของวิทยากรกระบวนการ, ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ 1.2) การเรียนรู้ ได้แก่ เป้าหมายของการเรียนรู้, รูปแบบการเรียนรู้, ทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้, สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้, ลักษณะสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้, บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้, การจัดสภาพแวดล้อม/กิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 1.3) ชุมชน ได้แก่ การวิเคราะห์ชุมชน, รูปแบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการวางแผนชุมชน) และ 1.4) เทคโนโลยี ส่วนที่ 2) ขั้นตอนในการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน ประกอบด้วย 2.1) การทบทวนแผน/การร่วมรับรู้ปัญหาชุมชน ได้แก่ สิ่งที่ทำให้ชุมชนทราบถึงปัญหาของชุมชน, วิธีการที่ทำให้คนเข้าใจถึงปัญหาของชุมชน, บุคคลที่มีส่วนร่วมในการระดมปัญหาของชุมชน, วิธีการที่ทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมระดมปัญหาของชุมชน, เทคนิคการให้คำแนะนำ, เทคนิคการตั้งคำถาม 2.2) การกำหนดเป้าหมาย/วิสัยทัศน์ชุมชน ได้แก่ ปัจจัยที่ส่งผลต่อเป้าหมาย/วิสัยทัศน์/ อนาคตของชุมชน, วิธีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายของการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, ลักษณะเป้าหมาย/วิสัยทัศน์/อนาคตที่แก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน 2.3) การวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็น /กำหนดเป้าหมาย ได้แก่ บุคคลที่มีผลต่อการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, วิธีการที่ทำให้ชุมชนสามารถประเมินตนเองได้, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, สิ่งที่ต้องตระหนักในการวิเคราะห์ความต้องการ/ ความจำเป็น และกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, เทคนิคในการค้นหาความต้องการ/ความจำเป็นและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน และลักษณะของเป้าหมายการเรียนรู้ที่ดี 2.4) การร่วมเก็บข้อมูล/แหล่งวิทยาการ ได้แก่ ผู้ที่หน้าทีในการรวบรวมข้อมูล/แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล/แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล/ แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 2.5) การร่วมวางแผน/การดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนร่วมในการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, วิธีการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน 2.6)การร่วมสรุปทบทเรียนและประเมินผลแก้ปัญหาของชุมชน ได้แก่ ผู้มีส่วนร่วมในการสรุปทบทเรียนและประเมินผลในการแก้ปัญหาของชุมชน, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการสรุปทบทเรียนและประเมินผลเพื่อแก้ปัญหาชุมชน, เทคนิคการสรุปทบทเรียนและประเมินผลเพื่อแก้ปัญหาชุมชน และวิธีการนำผลมาใช้ในการปรับปรุงแผน 2.7)การจัดการความรู้ ได้แก่ การถอดความรู้ (ลักษณะองค์ความรู้ที่

จำเป็นต่อการพัฒนาชุมชน และวิธีการถอดความรู้), การแลกเปลี่ยนเรียนรู้, การนำความรู้ไปใช้ (วิธีการนำความรู้ไปใช้เพื่อให้เกิดการต่อยอดและขยายผลเพื่อการพัฒนาในพื้นที่/ ชุมชน และผู้ที่มีส่วนร่วมในการนำความรู้ไปใช้) และการบำรุงรักษาความรู้ (ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบำรุงรักษาความรู้และวิธีการในการบำรุงรักษาความรู้) และส่วนที่ 3 เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย ลักษณะและวิธีการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนอยู่ดีมีสุข ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และชุมชนยั่งยืน

5. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนเห็นว่าควรนำขั้นที่ 2 การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน (ระเบิดความคิด) และการจัดการความรู้ นำไปองค์ประกอบของกลไก โดยมี การลดขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้เหลือ 4 ขั้นตอน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเห็นสมควรเพิ่มขึ้นตอนจากเดิม 4 ขั้นตอน เป็น 6 ขั้นตอน โดยเพิ่มขั้นตอนที่ 4 การวางแผนพัฒนาชุมชนโดยจัดลำดับความสำคัญของโครงการ และขั้นตอนที่ 5 การดำเนินงานตามแผน

6. คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1. ข้อมูล โดยมีหลักการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชี ได้แก่ 1.1) เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนที่ทำให้ชาวบ้านรู้จักสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง 1.2)การนำยอดรายรับ - รายจ่ายรวม มาใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในด้านต่างๆ 1.3)ไม่ควรนำเงินกู้ยืมไปรวมกับรายรับ-รายจ่าย 1.4) การวิเคราะห์รายจ่ายควรดูประเภทของการจ่ายว่ามีลักษณะใด 1.5)การวิเคราะห์รายรับ การฝากเงินธนาคาร การซื้อพันธบัตร การฝากเงินออมในรูปแบบของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน รวมถึงการเล่นแชร์ ถือว่าเป็นการออม 1.6) ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนสามารถสะท้อนพฤติกรรมของครัวเรือนในรูปแบบต่างๆ ได้ 1.7)การวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนทำให้ชาวบ้านเกิดการคิดอย่างเป็นระบบ และ 1.8)การวิเคราะห์ทั้งหลายต้องใช้ข้อมูลเชิงปริมาณที่เป็นตัวเลขจากบัญชีครัวเรือน 2. กลไก ประกอบด้วย คน ความสัมพันธ์ การจัดการความรู้ และการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน และ 3. กระบวนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การวางแผนชุมชน มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การทบทวนปัญหาและร่วมรับรู้เป้าหมายของชุมชน 2) การร่วมวางแผนและเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน 3) การนำแผนเชื่อมโยงทรัพยากรทุกภาคส่วน และ 4) การประเมินผลและร่วมสรุปบทเรียน

6. คู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน ผู้วิเคราะห์ควรตระหนักถึงความสำคัญของข้อมูล ได้แก่ 1.1) ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะต้องถูกเก็บรวบรวมอย่างถูกต้อง แม่นยำ 1.2) ข้อมูลสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ 1.3) ข้อมูลสามารถนำไปวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้องกับสภาพความเป็นจริงจะต้องเป็นข้อมูลที่มีน้ำหนักสร้างความตระหนักหรือความสนใจต่อประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนได้ และ 1.4) ข้อมูลสามารถตีความหมายภายใต้ความสัมพันธ์กับสิ่งรอบข้างได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน 2) มิติแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถแบ่งได้ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการเรียนรู้ และด้านสุขภาพ 3) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ หลักความพอประมาณ หลักความมีเหตุผล หลักการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และเงื่อนไขความรู้คู่คุณธรรม 4) หลักการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มี 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ชุมชน โดยนำข้อมูลพื้นฐานของชุมชนมาวิเคราะห์ว่าสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร และ นำข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน ได้แก่ รายรับ รายจ่าย เงินออมและหลักประกัน และหนี้สิน มาวิเคราะห์ว่ามีข้อมูลส่งผลกระทบต่อมิติการพัฒนาในด้านใดบ้าง ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ขั้นตอนที่ 3 การค้นหาแนวทางการพัฒนาชุมชน ขั้นตอนที่ 4 การวางแผนพัฒนาชุมชน โดยการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ ขั้นตอนที่ 5 การดำเนินงานตามแผน และขั้นตอนที่ 6 การติดตามและประเมินผล

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานระดับกระทรวง หรือจังหวัด กรมหรือส่วนราชการระดับภูมิภาค หน่วยงานระดับท้องถิ่น หน่วยงานระดับชุมชนควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การกำหนดเป็นนโยบายของหน่วยงาน และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง รวมถึงการส่งเสริมให้หน่วยงานระดับชุมชนจัดทำแผนชุมชนที่ใช้ข้อมูลมาวิเคราะห์ก่อนการวางแผน และการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการพัฒนาชุมชน
2. ผู้นำ แกนนำชุมชนต้องเข้าใจถึงหลักการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถูกต้องแท้งก่อนนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาชุมชน และสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับคนในชุมชนได้
3. ชาวบ้านจะต้องมองเห็นถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเองภายหลังหลังจากการจดบันทึกบัญชีรายรับ – รายจ่ายของตนเอง และสามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิตได้
4. กระบวนการการใช้คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงควรเริ่มจากจุดเล็กในชุมชน แล้วทำให้เกิดผลจนเป็นรูปธรรม หลังจากนั้นค่อยขยายไปสู่ทั่วทั้งชุมชนทั้งภายในและภายนอกต่อไป เพราะคนจะเปลี่ยนแปลงได้ก็ต่อเมื่อเชื่อมั่นใจว่าการกระทำดังกล่าวมันเกิดผลได้จริง

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ถอดรูปแบบที่เป็นเลิศของการใช้ข้อมูลนำไปสู่การวางแผนชุมชน 2) พัฒนาคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) พัฒนาคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน มีขั้นตอนการวิจัย 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากรายงานเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของโครงการความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม และสุขภาวะในพื้นที่ 17 จังหวัด ระยะที่ 1 ระยะที่ 2 จำนวน 44 โครงการ ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อถอดความรู้ชุมชนที่เป็นเลิศที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน เพื่อการวางแผนชุมชน กลุ่มตัวอย่าง 34 คน จาก 17 จังหวัด ขั้นตอนที่ 3 สัมภาษณ์นักพัฒนาอิสระ เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) จำนวน 10 คน เกี่ยวกับหลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน ขั้นตอนที่ 4 สัมภาษณ์นักพัฒนาอิสระ เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิจัย นักวิชาการ เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 10 คน เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน การพัฒนาคุณภาพชีวิต และชุมชนแห่งการเรียนรู้ ขั้นตอนที่ 5 ร่างและตรวจสอบคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูล และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 12 คน ด้วยวิธีกลุ่มสนทนา และขั้นตอนที่ 6 นำเสนอคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโครงการความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคมและสุขภาวะ พบว่า 1) การนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนในชุมชนมาวิเคราะห์เพื่อใช้วางแผนพัฒนาชุมชน แสดงให้เห็นการเชื่อมโยงในการวางแผนชุมชน เห็นการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล ครัวเรือน และชุมชนด้านต่อไปนี้ 1.1 การบันทึกบัญชีครัวเรือน 1.2 ผลกระทบจากการบันทึกบัญชีครัวเรือน : การวิเคราะห์ตนเอง ครอบครัวและชุมชน การปรับเปลี่ยนตนเอง ครอบครัว และชุมชน การจัดทำแผนชีวิต และแผนชุมชน 1.3 เกิดแนวทางพัฒนาตนเองและชุมชน เช่น ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย สวัสดิการ ชุมชน การเรียนรู้ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมชุมชน และ 1.4 มีกระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบบูรณาการ มีกลไกการพัฒนาเป็นระบบครบวงจร (ห่วงโซ่อุปทาน) และเชื่อมโยง แผนชุมชนกับแผนพัฒนาระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด 2) มีกลไกการทำงานจากทุกภาคส่วน 4 ระดับ คือ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล และระดับหมู่บ้าน มีกลไกบูรณาการแผนชุมชนกับแผนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การวางแผนสัมพันธ์กับห่วงโซ่คุณค่าในชุมชนด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และการบริการ เกิดกระบวนการแปรรูปสินค้าชุมชน การออม และการใช้จ่ายที่เน้นการพึ่งตนเองได้

2. ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่าง 34 คน ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิของชุมชนเพื่อถอดรูปแบบที่เป็นเลิศของชุมชนที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน เพื่อการวางแผนชุมชน พบว่า ชุมชนส่วนใหญ่ใช้สมุดบัญชีรายรับ-รายจ่าย ของ สกว. โดยบันทึกทุกวัน สรุปเป็นรายสัปดาห์ สิ่งที่ชุมชนเรียนรู้จากบัญชีครัวเรือนแล้วส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยน ได้แก่ การมีรายจ่ายสูง ทำให้รู้จักตนเอง เพราะรู้รายจ่ายว่าประหยัดหรือฟุ่มเฟือย มีการลดรายจ่าย มีการออม ลดต้นทุนการผลิต วางแผนชีวิตด้วยการปรับลด ปลดหนี้ ตั้งวิสาหกิจชุมชน จัดการสวัสดิการชุมชน ตั้งศูนย์การเรียนรู้ เพื่อสร้างอาชีพ ชุมชนสามารถนำข้อมูล สภาพ และปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสุขภาพ ด้านสวัสดิการชุมชน และด้านวัฒนธรรมใช้เป็นข้อมูลเพื่อวางแผนการจัดการทรัพยากรชุมชน วางแผนสุขภาพ วางแผนด้านสวัสดิการชุมชน วางแผนด้านการเรียนรู้ และวางแผนด้านศิลปวัฒนธรรม แผนชุมชนแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ แผนทำเอง แผนทำให้ และแผนทำร่วม ขั้นตอนการจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ นำข้อมูลบัญชีครัวเรือนเสนอในที่ประชุมประชาคม เสนอปัญหาเข้าแผนองค์การบริหารส่วนตำบล บูรณาการกับหน่วยงานอื่น จัดลำดับความสำคัญของปัญหา ทุกภาคส่วน ร่วมกำหนดแนวทางการแก้ปัญหาแบบครบวงจร ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่รู้จักตนเอง แก้ไขปัญหาของตัวเอง ปรับตัวได้ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้คือ ชุมชนที่มีแหล่งเรียนรู้ มีพื้นที่การเรียนรู้

3. ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง 10 คน ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อศึกษาหลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนที่นำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน พบว่า หลักการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชนประกอบด้วย 1) หลักการสร้าง ความหมายให้กับข้อมูล ได้แก่ การจัดกลุ่มข้อมูล การจัดการข้อมูลให้มีความสัมพันธ์กันเอง การสร้างความสัมพันธ์กับข้อมูลอื่น และการประมวลความสัมพันธ์ทั้งหมด 2) ประเภทข้อมูลที่ส่งผลต่อการวางแผนชุมชน สามารถแบ่งออกเป็น 2.1) ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ได้แก่ ข้อมูลศักยภาพชุมชน ข้อมูลด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ และข้อมูลด้านภูมิปัญญาความรู้ และ 2.2) ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน ได้แก่ รายรับ รายจ่าย เงินออมและหลักประกัน และหนี้สิน 3) หลักในการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน ได้แก่ 3.1) เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนที่ทำให้รู้จักสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง 3.2) สามารถนำยอดรายรับ – รายจ่ายรวมมาใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน 3.3) ไม่ควรนำเงินกู้ยืมไปรวมกับรายรับ-รายจ่าย 3.4) ควรดูประเภทของการจ่ายว่ามีลักษณะใด 3.5) วิเคราะห์รายรับ การฝากเงินธนาคาร การซื้อพันธบัตร การฝากเงินออมในรูปแบบต่างๆ ได้ถูกต้อง 3.6) ข้อมูลบัญชีครัวเรือนสามารถสะท้อนพฤติกรรมของครัวเรือนในรูปแบบต่างๆ ได้ 3.7) สามารถทำให้เกิดการคิดอย่างเป็นระบบและมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงประเด็นของข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนกับปัญหา และมองเห็นกฎกติกาในการแก้ปัญหาอย่างครบวงจร ในรูปแบบของเครือข่ายโซ่อุปทาน 3.8) ใช้ข้อมูลเชิงปริมาณในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปความหมายในเชิงคุณภาพ และ 4) ความเชื่อมโยงข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน ปัญหา และการวางแผนชุมชน

4. ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง 10 คน ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน พบว่า ส่วนประกอบของคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1) องค์ประกอบ 1.1) คน ประกอบด้วย 1) แกนนำชุมชน ได้แก่ คุณลักษณะของแกนนำที่ดี, การสร้าง/หนุนเสริมแกนนำชุมชน, ทักษะที่จำเป็นของแกนนำ, บทบาท

หน้าที่ของแกนนำ 2) วิทยาการกระบวนการ ประกอบด้วย คุณลักษณะ, ความรู้ ทักษะ ความสามารถ, บทบาทหน้าที่ของวิทยาการกระบวนการ, ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ 1.2) การเรียนรู้ ได้แก่ เป้าหมายของการเรียนรู้, รูปแบบการเรียนรู้, ทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้, สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้, ลักษณะสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้, บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้, การจัดสภาพแวดล้อม/กิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 1.3) ชุมชน ได้แก่ การวิเคราะห์ชุมชน, รูปแบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการวางแผนชุมชน) และ 1.4) เทคโนโลยี ส่วนที่ 2) ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน ประกอบด้วย 2.1) การทบทวนแผน/การร่วมรับรู้ปัญหาชุมชน ได้แก่ สิ่งที่ทำให้ชุมชนทราบถึงปัญหาของชุมชน, วิธีการที่ทำให้คนเข้าใจถึงปัญหาของชุมชน, บุคคลที่มีส่วนร่วมในการระบุดีปัญหาของชุมชน, วิธีการที่ทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมระบุดีปัญหาของชุมชน, เทคนิคการให้คำแนะนำ, เทคนิคการตั้งคำถาม 2.2) การกำหนดเป้าหมาย/วิสัยทัศน์ชุมชน ได้แก่ ปัจจัยที่ส่งผลต่อเป้าหมาย/วิสัยทัศน์/ อนาคตของชุมชน, วิธีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายของการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, ลักษณะเป้าหมาย/วิสัยทัศน์/อนาคตที่แก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน 2.3) การวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็น /กำหนดเป้าหมาย ได้แก่ บุคคลที่มีผลต่อการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, วิธีการที่ทำให้ชุมชนสามารถประเมินตนเองได้, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, สิ่งที่ต้องตระหนักในการวิเคราะห์ความต้องการ/ ความจำเป็น และกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, เทคนิคในการค้นหาความต้องการ/ความจำเป็นและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน และลักษณะของเป้าหมายการเรียนรู้ที่ดี 2.4) การร่วมเก็บข้อมูล/แหล่งวิทยาการ ได้แก่ ผู้ที่หน้าที่ในการรวบรวมข้อมูล/แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล/แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล/ แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 2.5) การร่วมวางแผน/การดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนร่วมในการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, วิธีการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน 2.6)การร่วมสรุปบทเรียนและประเมินผลแก้ปัญหาของชุมชน ได้แก่ ผู้มีส่วนร่วมในการสรุปบทเรียนและประเมินผลในการแก้ปัญหาของชุมชน, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการสรุปบทเรียนและประเมินผลเพื่อแก้ปัญหาชุมชน, เทคนิคการสรุปบทเรียนและประเมินผลเพื่อแก้ปัญหาชุมชน และวิธีการนำผลมาใช้ในการปรับปรุงแผน 2.7) การจัดการความรู้ ได้แก่ การถอดความรู้ (ลักษณะองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาชุมชน และวิธีการถอดความรู้), การแลกเปลี่ยนเรียนรู้, การนำความรู้ไปใช้ (วิธีการนำความรู้ไปใช้เพื่อให้เกิดการต่อยอดและขยายผลเพื่อการพัฒนาในพื้นที่/ ชุมชน และผู้ที่มีส่วนร่วมในการนำความรู้ไปใช้) และการบำรุงรักษาความรู้ (ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบำรุงรักษาความรู้และวิธีการในการบำรุงรักษาความรู้) และส่วนที่ 3 เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย ลักษณะและวิธีการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนอยู่ดีมีสุข ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และชุมชนยั่งยืน

5. คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน ประกอบด้วยรายละเอียด 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) คน จำแนกเป็น 1.1) แกนนำชุมชน : คุณลักษณะของแกนนำที่ดี การสร้าง/หนุนเสริมแกนนำชุมชน ทักษะที่จำเป็นของแกนนำ และบทบาทหน้าที่ของแกนนำ 1.2) วิทยาการกระบวนการ : คุณลักษณะ ความรู้ทักษะ ความสามารถ บทบาทหน้าที่ ผู้มีส่วนร่วมใน

กระบวนการเรียนรู้ 2) การเรียนรู้ ได้แก่ เป้าหมาย รูปแบบ ทักษะที่จำเป็น สภาพแวดล้อม บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ 3) ชุมชน ได้แก่ การวิเคราะห์ชุมชน รูปแบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และ 4) เทคโนโลยี ส่วนที่ 2 ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน ได้แก่ 1) การทบทวนแผนและร่วมรับรู้ปัญหาชุมชน 2) การกำหนดเป้าหมาย และวิสัยทัศน์ชุมชน 3) การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น 4) การร่วมเก็บข้อมูล และแหล่งวิทยาการ 5) การร่วมวางแผนและดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน 6) การร่วมสรุปบทเรียนและประเมินผลการแก้ปัญหาของชุมชน 7) การจัดการความรู้ของชุมชน ส่วนที่ 3 เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ลักษณะและวิธีการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนอยู่ดีมีสุข ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และชุมชนยั่งยืน

6. คู่มือการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยรายละเอียด 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ความสำคัญของข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ปัญหาชีวิตเรือน 1.1) ต้องเก็บรวบรวมอย่างถูกต้องแม่นยำ 1.2) นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ 1.3) นำไปวิเคราะห์ได้ถูกต้องกับสภาพความเป็นจริง สร้างความตระหนักหรือความสนใจต่อปัญหาในชุมชน 1.4) ดีความภายใต้ความสัมพันธ์กับสิ่งรอบตัวได้ถูกต้อง ครบถ้วน ส่วนที่ 2 มิติแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต 5 ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ และสุขภาวะ ส่วนที่ 3 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ หลักความพอประมาณ หลักความมีเหตุผล หลักการมีภูมิคุ้มกันที่ดี และเงื่อนไขความรู้คู่คุณธรรม ส่วนที่ 4 หลักการวิเคราะห์ข้อมูลมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ชุมชน ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ขั้นตอนที่ 3 การค้นหาแนวทางการพัฒนาชุมชน ขั้นตอนที่ 4 การวางแผนพัฒนาชุมชน ขั้นตอนที่ 5 การดำเนินงานตามแผน และขั้นตอนที่ 6 การติดตามและประเมินผล

ABSTRACT

The objectives of the research on the development of quality of life according to the guidelines of the learning community were to; 1) capture the best model of using data that led to community planning, 2) develop a manual for data analysis to develop the quality of life following the sufficiency economy philosophy, and 3) develop a manual for learning processes management for community planning. The research was divided into six steps, which were; 1) analyze and synthesize basic data from reports about the environment of the collaborative project to solve poverty problems, social and health development in 17 provinces phase 1 and phase 2 (a total of 44 projects), 2) perform in-depth interviews with 34 samples from 17 provinces to capture knowledge from best communities which had household account analysis for community planning, 3) interview independent developers, local administration organization officers, researchers, academics, concerned personnel from public and private sectors, and stakeholders (a total of 10 interviewees) on principles of household data analysis to achieve guidelines for analysis of the quality of life of the community, 4) interview independent developers, local administration organization officers, researchers, academics, concerned personnel from public and private sectors, and stakeholders (a total of 10 interviewees) on learning processes for community planning, development of the quality of life, and learning community, 5) draft and verify a manual on management of learning processes for community planning by using the focus group process with 9 experts and a manual on data analysis for developing the quality of life of the community following the sufficiency economy philosophy by using the focus group process with 10 experts, and 6) propose the manual on management of learning processes for community planning and the manual on data analysis for developing the quality of life of the community following the sufficiency economy philosophy.

Results

The result of the analysis and synthesis of data from the co-operative project to solve poverty problems, social and health development showed that 1) the use of data from household accounts for analysis for the purpose of community development planning showed the connections in community planning and showed changes in individual, household and community levels in the following aspects; 1.1) recording of household account, 1.2) effects of recording of the household account (analysis of individual, family and community, changes in individual, family and community, and making of life planning and community planning), 1.3) guidelines for individual and community developments such as reduction of expenses, increase of incomes, developments of natural resources and environment, health, community welfares, learning of community wisdoms and cultures, and 1.4) integral community development planning

process, complete system development (supply chain) and the connections among community plan and development plans in the provincial, district, and sub-district levels, 2) there were functions from all sectors in four levels i.e. provincial, district, sub-district, and village levels. There was integration between community plan and local administration organization's plan. The planning related to community value chain in agricultural, industrial and service aspects. There were community product processing, saving, and expenses based on self-dependency.

The results of the interview with 34 samples which were experts from communities for capturing the best model of communities which had household account analysis for the purpose of community planning revealed that most communities used income-expense record books supplied by the Thailand Research Fund and made the records daily and summarized weekly. What the communities learned from household account which led to changes were; high expense led to self-awareness of economical and excessive expenses, expense reduction, savings, production cost reduction, life planning through reduction of debts, setting up of community enterprise, management of community welfares, setting up learning centers for career, and the community could use data on conditions, and problems regarding natural resources, health, community welfares, and culture as the information for management of community resources planning, health planning, community welfares planning, learning planning, and art and culture planning. There were three types of community plans i.e. self-designed plan, given-designed plan, and group-designed plan. Steps of community plan making were; present the household account data to the community forum, propose problems to sub-district administration organization plan, integrate with other functions, prioritize the problems, determine directions for complete problem solving by all sectors. Strengthened community was defined as a community with self-awareness which was able to solve its own problems, adaptable. Members participated in community's activities. Learning community was defined as a community with learning resources and with learning areas.

The results of in-depth interviews with the sample group of 10 experts and stakeholders to study household data analysis principles to achieve guidelines for evaluation of community's quality of life revealed that the principles used to evaluate the community's quality of life comprised; 1) principles on data organization including data grouping, data arrangement for inter-relation, relating with external data, and processing of all the relations, 2) types of data which affected the community planning were divided into; 2.1) basic community data comprising community potential data, data on social, cultural, political and governance data, economics data, and wisdom and knowledge data, and 2.2) basic household data comprising incomes, expenses, savings and security, and debts, 3) principles on household account data analysis were; 3.1) focusing on household account analysis which led to actual trouble shooting, 3.2) total incomes and total expenses could be used in analyzing the community's potential, 3.3)

loans should not be added to income or expense, 3.4) considering the type and nature of expenses, 3.5) able to correctly analyze the incomes, bank savings, bond purchasing, and other types of savings, 3.6) household account data could reflect various types of behaviors of the family, 3.7) enable systems thinking and see the relationship between household account and problems and understand the rules for complete problem solving in terms of supply chain network, 3.8) using of quantitative data in data analysis to interpret qualitative meanings, and 4) connections among household account data, problems, and community planning.

The in-depth interviews with the sample group of 10 experts in learning process management for community planning revealed that the manual for learning process management for community planning comprises three sections. Section 1 elements, dealing with the following units; 1) people, which includes 1.1) community leaders: qualifications of good leaders, building/supporting community leaders, skills needed for leaders, and roles of leaders, 1.2) process trainers: qualifications, skills, ability, roles, participants in learning processes, 2) learning, which includes goals, model, skills needed, environment, people influencing learning, 3) community, which includes community analysis, model of relationship that promotes learning, and 4) technology. Section 2 steps for learning processes management for community planning, which includes, 2.1) review of plan and acknowledgement of community problems, comprising factors which made the community know the problems of the community, the means of making everyone understand the problems of the community, every member who took part in sparking the problems of the community, the means of encouraging members to participate in sparking the problems of the community, consulting techniques, questioning techniques, 2.2) determining goal and vision of community, comprising factors affecting the goal/vision/future of the community, the means of making everyone understand the objectives of learning to solve the problems of the community, the characteristics of goal/vision/future that would solve the problems sustainably, 2.3) analysis of demand/needs and determining the goal, comprising persons influencing the analysis of demands/needs and determining the goal of learning to solve the problems of the community, the means of enabling the community to perform self-assessment, the means of bringing others to participate in analyzing the demands/needs and determining the goal of learning to solve the problems of the community, factors to be aware of in analyzing the demands/needs and determining the goal of learning to solve the problems of the community, technique used for finding the demands/needs and determining the goal of learning to solve the problems of the community, and the characteristics of good leaning goals, 2.4) data collection and sources of knowledge, comprising persons responsible for data collection and search for sources of knowledge in the community, the means of bringing others to participate in data collection and search for sources of knowledge in the community, and the means of data collection and search for sources of knowledge in the community, 2.5) co-

planning and learning for community's problem solving, comprising the participants in planning and facilitating the learning to solve the problems of the community, the means of bringing others to participate in planning and facilitating the learning to solve the problems of the community, the means of planning and facilitating the learning to solve the problems of the community, 2.6) summarize the lessons learned and evaluation of community's problem solving, comprising the participants in summarizing the lessons learned and evaluation of community's problem solving, the means of bringing others to participate in summarizing the lessons learned and evaluation of community's problem solving, techniques of summarizing the lessons learned and evaluation of community's problem solving and how to use the results to improve the plan, 2.7) knowledge management comprising knowledge capturing (characteristics of body of knowledge needed for community development and knowledge capturing methods), knowledge sharing, applying the knowledge (the methods of using the knowledge to extend the and expand the effectiveness for the development of local area/community and those who applied the knowledge), and knowledge maintenance (factors affecting the knowledge maintenance and the means of knowledge maintenance). Section 3 goal of community development which includes characteristics and methods of developing strengthened community, well-being community, learning community, and sustainable community.

The manual for learning processes management for community planning comprises three sections. Section 1 elements, dealing with the following units; 1) people, which includes 1.1) community leaders: qualifications of good leaders, building/supporting community leaders, skills needed for leaders, and roles of leaders, 1.2) process trainers: qualifications, skills, ability, roles, participants in learning processes, 2) learning, which includes goals, model, skills needed, environment, people influencing learning, 3) community, which includes community analysis, model of relationship that promotes learning, and 4) technology. Section 2 steps for learning processes management for community planning, which includes, 1) review of plan and acknowledgement of community problems, 2) determining goal and vision of community, 3) needs analysis, 4) data collection and sources of knowledge, 5) co-planning and learning for community's problem solving, 6) summarize the lessons learned and evaluation of community's problem solving, 7) community's knowledge management. Section 3 goal of community development which includes characteristics and methods of developing strengthened community, well-being community, learning community, and sustainable community.

The manual on data analysis for developing the quality of life of the community following the sufficiency economy philosophy comprises 4 sections. Section 1 the importance of data in household account analysis, which includes 1.1) collect data precisely and accurately, 1.2) utilizable and beneficial, 1.3) correctly analyze appropriately with real life conditions invoking awareness or interest in problems within the community, 1.4) interpret correctly and completely

under the relationship with the circumstance. Section 2 five dimensions of quality of life development, i.e. economics, social and cultures, natural resources and environment, learning and health. Section 3 sufficiency economy philosophy, which includes three pillars i.e. moderation, reasonableness, and reasonable immune system, and two conditions i.e. knowledge and virtue. Section 4 principle of data analysis, which has six steps; 1) community analysis, 2) strengths and weaknesses analysis, 3) finding guidelines for community development, 4) community development planning, 5) implementation of plan, and 6) follow up and evaluation.